

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การฟ้อนในพิธีบูชาพระธาตุพนมจากเค้าโครงตำนานอุรังคนิทาน ก่อกำเนิดมาเป็นการฟ้อนแห่งกองบุญงานเดือนสามของชาวอีสาน แปรเปลี่ยนมาเป็นการฟ้อนเพื่อการบันเทิงในงานเทศกาล ทำให้ฟ้อนบูชาพระธาตุพนมซึ่งถือเป็นสี่สັນของงานเทศกาลไหลเรือไฟ หากแต่ในงานเทศกาลไหลเรือไฟหรือเทศกาลอื่นๆ ไม่มีมหรสพเพื่อความบันเทิง เช่นการร้อง เล่น เต้นรำ ฟ้อน ตามธรรมเนียมนิยมคงขาดสี่สັນความน่าสนใจอย่างมาก จากธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาก่อนเกิดประเพณี ประเพณีพัฒนาขึ้นเกิดเทศกาล เทศกาลเป็นเหตุส่งเสริมการฟ้อนหรือมหรสพสิ่งเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ในการกำเนิดปรับปรุงเปลี่ยนแปลงซึ่งขึ้นอยู่กับกระแสนภายในและภายนอกของสังคม อย่างไรก็ตามการฟ้อนในงานเทศกาลทำให้มีความเจริญงอกงาม ในด้านคุณค่าของวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่คู่คนไทยตลอดไป ในการศึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัย มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมา และความสำคัญ การวิเคราะห์กระบวนการทำฟ้อนองค์ประกอบนาฏศิลป์ การเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ในพิธีบูชาองค์พระธาตุพนม ที่ปรากฏในเทศกาลไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม โดยสิ้นสุดการศึกษาข้อมูลในปี พ.ศ. 2546 ประกอบไปด้วย การฟ้อน 7 ชุดคือ 1. ฟ้อนหางนกยูง 2. ฟ้อนภูไทเรณูนคร 3. ฟ้อนไถญ้อ 4. ฟ้อนตำนานพระธาตุพนม 5. ฟ้อนศรีโคตรบูร 6. ฟ้อนอีสานบ้านเฮา 7. ฟ้อนขันหมากเบ็ง ในเนื้อหาบทนี้ผู้วิจัย ได้สรุปและวิเคราะห์เพิ่มเติมโดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

- ประวัติการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- ประโยชน์ของการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- ลักษณะนาฏศิลป์จังหวัดนครพนม
- การเปลี่ยนแปลงของนาฏศิลป์จังหวัดนครพนม
- ลักษณะการเปลี่ยนแปลงด้านเครื่องแต่งกายของนาฏศิลป์อีสาน
- ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเครื่องแต่งกายของการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- การเปลี่ยนแปลงด้านดนตรีประกอบการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- การเปลี่ยนแปลงการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟ
- รูปแบบการนำเสนอในการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- การเปลี่ยนแปลงการแปรแถวในการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- เอกลักษณะการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

- เอกลักษณะโดยรวมของฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- ลักษณะท่าฟ้อนในพิธีบูชาพระธาตุพนม
- ปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม
- ข้อเสนอแนะ

ประวัติการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

ความเป็นมาของฟ้อนบูชาพระธาตุพนมที่เก่าแก่ที่สุดที่ปรากฏ พบในตำนานการเกิดพระธาตุพนมหรืออูรังคนิทาน ต่อมาเนื่องจากพระธาตุพนมเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองทำให้มีการฟ้อนบูชาอยู่เป็นประจำในการแห่กองบุญในเดือนสาม หากแต่เป็นรูปแบบที่อิสระไม่เป็นระบบท่าฟ้อนที่มีแบบแผนหรือตายตัว เมื่อองค์พระธาตุพนมล้ม ในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2518 และในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2518 คณะผู้บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมได้ทำการค้นพบพระบรมสารีริกธาตุ รัฐบาลจึงมีมติจัดทำพิธีสมโภชพระบรมสารีริกธาตุ ในวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2518 โดยกำหนดให้มีการฟ้อนบูชาพระบรมสารีริกธาตุ 2 ชุด คือฟ้อนไทควนและฟ้อนภูไทเรณูนคร เมื่อสร้าง พระธาตุพนมองค์ใหม่สำเร็จ มีการจัดงานพระราชพิธีบรรจุพระอูรังคนิทานซึ่งมีพระราชพิธีแห่ พระอูรังคนิทานในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2522 ในพิธีมีขบวนฟ้อนจากตัวแทนทุกจังหวัดในภาคอีสาน ต่อมาয়วสมาคมจังหวัดนครพนมริเริ่มจัดงานเทศกาลไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม พ.ศ. 2526 พร้อมทั้งมีการปฏิบัติสืบมาในปี พ.ศ. 2528 คณะผู้ดำเนินงานจัดงานเทศกาลไหลเรือไฟ จึงได้มีการนำรูปแบบฟ้อนบูชาพระธาตุพนม ให้เป็นการฟ้อนเพื่อการบันเทิงในงานเทศกาลดังกล่าว แต่ยังคงนำเสนอเป็นรูปแบบการบูชาพระธาตุเป็นองค์ประกอบสำคัญ จากนั้นใน พ.ศ. 2530 จังหวัดนครพนมเข้ามาสนับสนุนพิธีบูชาพระธาตุพนม ซึ่งถือเป็นกิจกรรมเสริมของงานไหลเรือไฟให้มีความยิ่งใหญ่มากขึ้นตามนโยบายรัฐบาลในการสนับสนุนปีการท่องเที่ยวไทย คณะกรรมการผู้จัดการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมได้คัดเลือกเอาชุดการแสดง 5 ชุด เป็นตัวแทนในการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมจากชนเผ่า 7 เผ่าคือ ลาว ข่า กะเลิง โฉ้ ฉ้อ แสก ภูไท เนื่องจากว่ามีการคำนวณเวลาในการชมการแสดงของนักท่องเที่ยวและทำให้มีความน่าสนใจ คณะกรรมการจึงเลือก การฟ้อน 5 ชุดดังนี้ 1. ฟ้อนภูไท 2. ฟ้อนตำนานพระธาตุพนม 3. ฟ้อนหางนกยูง 4. ฟ้อนไทญ้อ 5. ฟ้อนศรีโคตรบูร และมีการฟ้อนร่วมกันในชุดฟ้อนอีสานบ้านเฮารวมเป็น 6 ฟ้อน ใน พ.ศ. 2543 มีการบรรจุฟ้อนขันหมากเบ็งเข้ามาในพิธีฟ้อนบูชาพระธาตุพนมเพิ่มอีก 1 ชุด รวมชุดฟ้อนในพิธีฟ้อนบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟทั้งสิ้น 7 ชุด

ตารางแสดงลำดับจำนวนชุดพ็อนบูชาพระธาตุพนม ที่ปรากฏเป็นรูปแบบที่ชัดเจนโดยแบ่งตามปีที่มีการเพิ่มลดจำนวนชุดพ็อน ดังต่อไปนี้

พ.ศ. ที่จัดงาน	รายชื่อชุดพ็อน
8(ตามตำนาน)	พ็อนหางนกยูง(ตามตำนาน)
-	พ็อนแห่กองบุญเดือนสาม
2518	พ็อนไทควน พ็อนภูไทเรณูนคร
2522	พ็อนภูไทเรณูนคร พ็อนตำนานพระธาตุ
2528	พ็อนภูไทเรณูนคร พ็อนหางนกยูง พ็อนศรีโคตรบูร
2530	พ็อนภูไทเรณูนคร พ็อนหางนกยูง พ็อนศรีโคตรบูร พ็อนตำนานพระธาตุพนม พ็อนไต้ญ้อ พ็อนอีสานบ้านเฮา
2543	พ็อนภูไทเรณูนคร พ็อนหางนกยูง พ็อนศรีโคตรบูร พ็อนตำนานพระธาตุพนม พ็อนไต้ญ้อ พ็อนอีสานบ้านเฮา พ็อนขันหมากเบ็ง

* หมายเหตุ.

1. พ็อนแห่กองบุญในเดือนสามมีการประกอบพิธีเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน
2. ในปี พ.ศ. 2522 ไม่รวมตัวแทนจังหวัดอื่น ๆ ในการพ็อนบูชาพระธาตุพนม
3. รำโนรา ถือเป็นการแสดงรับเชิญ ซึ่งไม่ได้เป็นชุดที่แสดงอย่างต่อเนื่อง

จากตารางแสดงลำดับจำนวนชุดพ็อนบูชาพระธาตุพนม การเพิ่มจำนวนชุดพ็อนส่งผลทำให้ระยะเวลาในการพ็อนของแต่ละชุดน้อยลง มีผลต่อการซ้ำของทำนองพ็อน พบว่ามีการนำการนับจังหวะดนตรีเข้ามา ซึ่งจากเดิมไม่มีการนับจังหวะของผู้พ็อนในแต่ละชุด เพื่อให้สามารถคำนวณการใช้เวลาตามในแต่ละปีที่กำหนด

ประโยชน์ของการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

ประโยชน์ของงานการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม มีดังนี้

1. เป็นการแสดงถึงพลังความศรัทธาต่อองค์พระธาตุพนม
2. เป็นกิจกรรมที่ทำให้งานเทศกาลทำให้มีความยิ่งใหญ่
3. เป็นการประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรม ของจังหวัดนครพนม
4. เป็นกิจกรรมในการดึงดูดนักท่องเที่ยว
5. เป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดนครพนม
6. เป็นการปลูกฝังศิลปวัฒนธรรมให้แก่เยาวชน
7. เพื่อเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของอำเภอต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนครพนม
8. เป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน

วิเคราะห์ลักษณะนาฏศิลป์จังหวัดนครพนม

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุดฟ้อนทั้ง 7 ชุดผู้วิจัยพบว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบการแสดงในพื้นที่จังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง มีจุดกำเนิดจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชกุศล ณ วัดพระธาตุพนม ในวันวิสาขบูชา พ.ศ. 2498 เหล่าข้าราชการผู้บริหารในจังหวัดนครพนมจึงได้หนังสือเชิญ ชนเผ่าในบริเวณจังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง ให้จัดการแสดงไปถวายต่อหน้าที่ประทับ จึงทำให้มีการจัดการฟ้อนที่เป็นรูปแบบการแสดงขึ้นครั้งแรกในบริเวณพื้นที่แอ่งสกลนคร ถือเป็นแรงผลักดันที่ทำให้มีการเคลื่อนไหวในทางวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์ครั้งสำคัญในพื้นที่จังหวัดนครพนมและบริเวณใกล้เคียง ทั้งนี้ชุดฟ้อนทั้งหมดในครั้งนั้น ไม่ปรากฏว่ามีการสืบสานต่อให้แก่ชนรุ่นหลัง ยกเว้นฟ้อนภูไทเรณูนครและฟ้อนหางนกยูงที่มีการสืบสานต่อ แต่พบว่าฟ้อนหางนกยูง ไม่พบว่ามีมีการเปลี่ยนแปลงในท่าฟ้อนและรูปแบบ แต่พบว่าฟ้อนภูไทเรณูนครมีการพัฒนารูปแบบการแสดงอย่างต่อเนื่อง และถือเป็นแม่แบบพื้นฐานของฟ้อนอีสานที่สำคัญในปัจจุบัน

นอกจากนี้จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยยังพบว่าจากศิลปวัฒนธรรมที่พบในพื้นที่บริเวณจังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง ไม่ปรากฏวัฒนธรรมของหมอลำเข้ามาในพื้นที่ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ของภาคอีสานโดยทั่วไป ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าในพื้นที่จังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง เป็นลักษณะของนาฏศิลป์ของชนเผ่าซึ่งมีจำนวนถึง 7 เผ่า โดยมีเทือกเขาภูพานกั้นระหว่างอีสาน

ตอนเหนือกับอีสานตอนกลางจึงไม่มีการแลกเปลี่ยน หรืออาจเป็นเพราะวัฒนธรรมทางด้านภาษาของชนแต่ละกลุ่มแตกต่างกันตามชาติพันธุ์

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของนาฏศิลป์จังหวัดนครพนม

จากการศึกษาผู้วิจัยจำแนกการฟ้อนที่มีรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดนครพนมและพื้นที่ใกล้เคียงดังนี้

1. พ.ศ. 2497 เกิดการจัดรูปแบบการฟ้อนนาฏศิลป์พื้นบ้านครั้งแรกในพื้นที่บริเวณจังหวัดนครพนมและบริเวณใกล้เคียง

2. พ.ศ. 2518 เกิดการฟ้อนบูชาพระบรมสารีริกธาตุ และ พ.ศ. 2522 มีการฟ้อนแก่พระบรมสารีริกธาตุก่อนที่จะทำการบรรจุไว้ในองค์พระธาตุพนม โดยมีการแสดงจากจังหวัดในภาคอีสานและกรมศิลปากรเข้าร่วม ทำให้มีการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ทำให้เกิดการพัฒนาารูปแบบการฟ้อนอีสานในพื้นที่จังหวัดนครพนมและภาคอีสานในเวลาต่อมา

หลังจาก พ.ศ. 2522 พบว่ามีชุดฟ้อนต่าง ๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ โดยมีพื้นฐานจากที่กล่าวมาข้างต้นผสมกับการได้รับอิทธิพลของนาฏศิลป์ไทยในรูปแบบของระบบการศึกษาเนื่องจากในเวลาต่อมามีสถาบันระดับอุดมศึกษาและวิทยาลัยนาฏศิลป์เกิดขึ้นในภาคอีสาน ทำให้มีการพัฒนารูปแบบและลักษณะท่าฟ้อนที่มีความวิจิตรมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากนาฏศิลป์อีสานในปัจจุบัน

วิเคราะห์ลักษณะการเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายของนาฏศิลป์อีสาน

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเครื่องแต่งกายของนาฏศิลป์อีสาน ผู้วิจัยพบว่ามีการพัฒนาจากการแต่งกายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1. เนื้อผ้าที่ใช้ในเครื่องแต่งกายของชุดฟ้อนในอดีตเป็นผ้าฝ้ายหรือไหม ปัจจุบันมีการนำผ้าจากโรงงานเข้ามาในการใช้ในชุดฟ้อนเช่น ผ้าลินิน ผ้าต่วน ไหมเทียม ผ้าพิมพ์ลาย ผ้าในลอน ผ้ามอตาบูล ฯลฯ

2. สีในเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายมีสีที่ข้มตามวัฒนธรรมชาติเช่น คราม ครั่ง ขมิ้นสีที่ได้จึงเป็นสีคราม สีดำ สีกรมท่า สีแดง สีเหลืองขมิ้น แต่ปัจจุบันมีการนำผ้าจากโรงงานอุตสาหกรรมมาใช้ในการฟ้อนการย้อมสีจึงเป็นวัสดุจากสารเคมี ทำให้สีที่ได้เป็นสีที่ได้ตามต้องการ ดังนั้นจากข้อที่หนึ่งทำให้เครื่องแต่งกายของการฟ้อนมีสีฉูดฉาด สดใสมากขึ้น

3. เครื่องประดับจากเดิมที่เป็นเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องโลหะ ถูกปิดหิน กระจก สัตว์ ไม้ ปัจจุบันบางชุดพ็อนมีการนำลูกปัดพลาสติกเข้ามาในการใช้ประดับ เนื่องจากมีน้ำหนักเบา ราคาถูก และหาได้ง่าย เช่นลูกปัดสีทอง ไข่มุกเทียม เป็นต้น

4. กระจกที่ใช้จากเดิมเป็นทอง เงิน โลหะ กระจกสัตว์ ฝ้าย ไม้ มาเป็นพลาสติกเนื่องจากมีน้ำหนักเบา ราคาถูก และหาได้ง่าย

วิเคราะห์ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงด้านเครื่องแต่งกายของการฟ็อนบูชาพระธาตุพนม

ปัจจัยที่ทำให้เครื่องแต่งกายของชุดพ็อนในพิธีบูชาพระธาตุพนมเกิดการเปลี่ยนแปลง มีดังนี้

1. ปัจจัยภายในของการเลือกเครื่องแต่งกายในพิธีบูชาพระธาตุพนม โดยผู้วิจัยแบ่งออก ดังนี้

1.1 รสนิยมของชาวอีสานที่นิยมสี สัน จุก ฉาด ในการแต่งกาย ดังนั้นเมื่อเลือกเสื้อผ้าในการฟ็อนจึงนิยมที่มีสี สัน สะดุดตา ทั้งนี้ในรูปแบบการแสดงนั้นจำเป็นต้องใช้สี สัน ในการสวมใส่เพื่อให้ความโดดเด่นในการฟ็อน

1.2 สภาพของเครื่องแต่งกาย เมื่อใช้งานนานวันเครื่องแต่งกายมีอายุการใช้งาน ดังนั้นเมื่อเวลาผ่านไปสภาพจึงมีการชำรุดทรุดโทรม จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง

1.3 สมัยนิยมของแต่ละครั้งในการเปลี่ยนแปลง ขึ้นอยู่กับระยะเวลานั้นมีความนิยมไปในทิศทางใด โดยธรรมชาติของความเป็นพื้นบ้านนั้นมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง เพราะชาวบ้านเห็นว่าสวยก็ทำการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละกลุ่มชน ทั้งนี้พื้นฐานของชาวอีสานเกรงว่านักท่องเที่ยวจะเห็นว่าตนเองบ้านนอก ถ้าสมัยจึงปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย

2. ปัจจัยภายนอกของการเลือกเครื่องแต่งกายของชุดพ็อนในการพิธีบูชาพระธาตุพนม ผู้ควบคุมจำเป็นจะต้องคำนึงถึงงบประมาณซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญในการพิจารณา เนื่องจากจำนวนผู้พ็อนมีจำนวนมากทำให้มีการใช้งบจำนวนมากตามลำดับ ส่งผลให้มีการเลือกใช้วัสดุที่ราคา ย่อมเยาแต่มีคุณภาพดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ควบคุมและผู้สนับสนุนเป็นสำคัญ

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านดนตรีประกอบการฟ็อนบูชาพระธาตุพนม

ดนตรีประกอบการฟ็อนบูชาพระธาตุพนมมีการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

1. ดนตรีในการฟ็อนแห่งองบุญพบว่ามีการประกอบดนตรีคือ กลอง แคน ฉิ่ง ฉาบ พวงฮาด

2. คนตรีประกอบการพ็อนบูชาพระธาตุพนมในปี พ.ศ. 2528 – 2529 ผู้วิจัยพบว่ามีการนำคนตรีผสมวงพื้นบ้านอีสานเข้ามาในการพ็อนบูชาพระธาตุพนม โดยพบว่ามีผู้นำเครื่องดนตรีไฟฟ้าเข้ามาประกอบ พร้อมทั้งมีการนำเครื่องดนตรีอีกหลายชิ้นเข้ามาในการพ็อนคือ พิณไฟฟ้า กลองชุด กับแก๊ป ไทซอง และมีการเปิดเครื่องบันทึกเสียงในชุดพ็อนทางนกงูย เนื่องจากคนตรีที่ใช้ในชุดพ็อนทางนกงูยเป็นคนตรีวงปี่พาทย์ แต่คนตรีที่เล่นในระยะเวลาดังกล่าวเป็นคนตรีพื้นบ้าน

3. คนตรีประกอบการพ็อนบูชาพระธาตุพนม พ.ศ. 2530 – 2546 ผู้วิจัยพบว่ามีการนำวงคนตรีปี่พาทย์เข้ามาในการพ็อนบูชาพระธาตุพนม สาเหตุจากพ็อนทางนกงูยและพ็อนตำนานพระธาตุพนมมีการใช้คนตรีประกอบการพ็อนเป็นคนตรีปี่พาทย์

จากข้อมูลในบทที่ 3 ผู้วิจัยพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงด้านคนตรีมีเพียงชุดพ็อนทางนกงูย ซึ่งจากเดิมก่อน พ.ศ. 2491 ที่เป็นคนตรีบรรเลงอีสานในจังหวัดเชิง ในปี พ.ศ. 2495 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นการใช้คนตรีปี่พาทย์ โดยให้เหตุผลว่าเป็นคนตรีที่ไพเราะและต้องการให้คนไทย (คนภาคกลาง) มองว่าคนเป็นคนไทยเช่นกัน จึงทำการเปลี่ยนใช้คนตรีดังกล่าวในการพ็อนบูชา พระธาตุพนมมีการเปลี่ยนแปลงการใช้คนตรีของพ็อนทางนกงูยคือปี พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2546 เนื่องจากความสะดวกในการฝึกซ้อมและการหาบุคคลมาการเล่นคนตรีปี่พาทย์ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าจากเดิมพ็อนทางนกงูยเป็นคนตรีพื้นบ้านอยู่แล้ว จึงน่าจะสามารรถเปลี่ยนแปลงคนตรีเพื่อความสะดวกในด้านต่าง ๆ แต่ในปี พ.ศ. 2544 – 2545 มีการกลับไปใช้น่าจะมีเหตุผลของการห้วงติง หรือสามารถหาผู้เล่นคนตรีปี่พาทย์ได้ตามที่ต้องการ และมีการกลับมาใช้คนตรีพื้นบ้านอีกครั้งนั้นน่าจะมีความเป็นเหตุผลการพ็อนของอีสานสมควรที่ต้องใช้คนตรีพื้นบ้านประกอบการพ็อนในชุดดังกล่าว

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการพ็อนบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟ

การเปลี่ยนแปลงพ็อนบูชาพระธาตุพนมซึ่งแบ่งตามประวัติความเป็นมาและวัตถุประสงค์ออกเป็น 4 ช่วง ดังนี้

1. จากตำนานอุรังคธาตุ เป็นพ็อนเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถือเป็นการสมโภชของค์พระธาตุพนมที่สร้างสำเร็จโดยเหล่าเทวดานางฟ้า
2. พ็อนบูชาพระธาตุพนมโดยข้าโอกาสพระธาตุพนมในการแห่กองบุญ เพื่อเป็นการบูชาและเสียดค่าหัวประจำปี พ็อนบูชาพระธาตุพนมของข้าโอกาสพระธาตุพนม มีเค้าโครงความเชื่อจากตำนานอุรังคนิทานนั่นเอง

3. ฟ็อนบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ในการค้นพบพระอัฐิธาตุในซากปรักหักพังขององค์พระธาตุพนมใน พ.ศ. 2518 และพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าสู่องค์พระธาตุพนมพร้อมทั้งพิธีขจัดครุพระธาตุพนมใน พ.ศ. 2522 วัตถุประสงค์เพื่อต้องการประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมของชาวจังหวัดนครพนม เนื่องจากมีผู้คนมาร่วมงานมาก อีกประการหนึ่งคือสืบต่อความเชื่อจากตำนานอัฐิธาตุตำนานมีเหล่าเทวดามาฟ็อนบูชาพระธาตุพนมเมื่อสร้างสำเร็จ ดังนั้นจึงจัดการฟ็อนบูชาขึ้นเพื่อให้มีความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมพร้อมทั้งเฉลิมฉลองพระธาตุพนมองค์ใหม่

4. ฟ็อนบูชาพระธาตุพนมในงานเทศกาลไหลเรือไฟ ถือเป็นกิจกรรมส่วนสำคัญของการจัดพิธีบูชาพระธาตุพนมเทศกาลไหลเรือไฟ เพื่อการดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม นครพนม แสดงถึงพลังศรัทธาอันยิ่งใหญ่ของชาวนครพนมที่มีต่อองค์พระธาตุพนม

วิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอในการฟ็อนบูชาพระธาตุพนม

จากข้อมูลข้างต้นผู้วิจัยสามารถจำแนกพัฒนาการฟ็อนบูชาพระธาตุพนม ในรูปแบบการบันเทิงในงานเทศกาลไหลเรือไฟแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. ปี พ.ศ. 2528 - 2529 เป็นกิจกรรมทดลองของยุวมัคมนครพนม เพื่อเสริมให้งานเทศกาลไหลเรือไฟใหญ่ยิ่งขึ้น
2. ปี พ.ศ. 2530 - 2537 เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัดนครพนมและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อให้งานมีความยิ่งใหญ่มากยิ่งขึ้น
3. ปี พ.ศ. 2538 - 2546 เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญของงานเทศกาลไหลเรือไฟ พบว่ามีการปรับปรุงเวทีแสดง รูปแบบการนำเสนอ องค์ประกอบการแสดง ทำให้มีความตระการตาเพิ่มมากขึ้น

ชุดฟ็อนบูชาพระธาตุพนมทั้ง 7 ชุด ในพิธีฟ็อนบูชาพระธาตุพนมเทศกาลไหลเรือไฟพบว่าประวัติความเป็นมาของชุดฟ็อนบูชาพระธาตุพนมมีความแตกต่างกัน โดยที่ส่วนใหญ่เป็นชุดการแสดงที่มีอยู่แล้ว คณะกรรมการจัดงานได้นำเข้ามาบรรจุในพิธี ทำให้ประวัติความเป็นมาของฟ็อนแต่ละชุดฟ็อนในพิธีฟ็อนบูชาพระธาตุพนมมีความแตกต่างกัน ดังนั้นองค์ประกอบฟ็อนบูชาพระธาตุพนมเทศกาลไหลเรือไฟในแต่ละชุด มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะจุดประสงค์ในการจัดงานพิธีฟ็อนบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟเป็นลักษณะการบันเทิงในเทศกาลท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการปรับปรุงรูปแบบด้านองค์ประกอบในการแสดงอยู่ตลอดทุกปี

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการแปรแถวในการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

ลักษณะการแปรแถวฟ้อนบูชาพระธาตุพนมทั้ง 7 ชุด มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงการแปรแถวตามการวางผังงาน โดยมีการเปลี่ยนแปลงผังงาน 3 ช่วงคือ

1. ปี พ.ศ. 2528 – 2529 รูปแบบการแปรแถวมุ่งเน้นการหันหน้าเข้าหาพระธาตุพนม โดยใช้ลานหน้าองค์พระธาตุพนมภายในวัดพระธาตุพนม
2. ปี พ.ศ. 2530 – 2537 รูปแบบการนำเสนอมุ่งเน้นการหันหน้าเข้าหาองค์พระธาตุเป็นหลักโดยพบว่ามีเกาะกลางถนนขึ้นระหว่างผู้ชมกับผู้ฟ้อน
3. ปี พ.ศ. 2538 – 2546 รูปแบบการนำเสนอมุ่งเน้นเพื่อการบันเทิงมากขึ้น โดยหันหลังออกจากองค์พระธาตุ ทำให้ความรู้สึกรักของการแสดงออกในการฟ้อนบูชาต่อองค์พระธาตุพนมลดน้อยลง และองค์พระธาตุพนมเป็นเพียงองค์ประกอบทางด้านฉากที่สวยงาม โดยพบว่ามีเกาะกลางถนนออก ทำให้รูปแบบเวทีกว้างขึ้น มีการเพิ่มจำนวนนักแสดง

ผังงานมีผลต่อการแปรแถวและจำนวนผู้ฟ้อนของแต่ละชุดฟ้อน เมื่อมีพื้นที่มากขึ้น การแปรแถวจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง จำนวนผู้ฟ้อนมีการเพิ่มจำนวนมากขึ้น เพื่อให้สมดุลกับพื้นที่เวทีแสดง

วิเคราะห์เอกลักษณ์การฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

การฟ้อนบูชาพระธาตุพนมเทศกาลไหลเรือไฟทั้ง 7 ชุด มีความแตกต่างกันตามรูปแบบของการฟ้อนในแต่ละชุด ดังนั้นเอกลักษณ์จึงมีความแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยจะอธิบายเอกลักษณ์ดังต่อไปนี้

1. ฟ้อนหางนกยูง มีลักษณะการเคลื่อนไหวเป็นไปตามข้อมือที่บังคับหางนกยูงไปในทิศทางใดแล้วจะต้องเคลื่อนไหวร่างกายตามทิศทางของข้อมือที่บังคับหางนกยูง แขนเป็นการวาดวงกว้างมีการสะบัดข้อมือในการกระทบจังหวะ ก่อนที่จะเคลื่อนไหว ในทำต่อไปเพื่อเป็นการทำให้อุปกรณ์คือหางนกยูงมีความพลิ้วเกิดความอ่อนช้อยในการชม และยังเป็นความหมายของฟ้อนชุดนี้คือการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกจากพิธี ศีรษะและลำตัวเคลื่อนไหวไปตามแนวของการบังคับหางนกยูง มีการส่ายลำตัวและก้มเพื่อให้สอดคล้องกับท่าการขำเขาและทำเป็นลักษณะยกเท้าสูงยึดขยับแบบย่อ โดยให้ปลายเท้าวางก่อนการขึ้นมีลักษณะย่อขาดลอดเพื่อให้ท่าทางการเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งและมีความนิ่มนวลในการก้าวเดินหรือยืนอยู่กับที่
2. ฟ้อนภูไทเรณูนคร เป็นฟ้อนที่แสดงถึง วิถีชีวิต การเล่าเรื่องราวแสดงความรักผ่านท่าฟ้อน ฝ่ายหญิงแสดงถึงความอ่อนช้อยสวยงามของความเป็นหญิง ฝ่ายชายแสดงถึงความเข้มแข็งแฝงด้วยความอ่อนช้อย นอกจากนี้ยังสื่อถึงวิถีชีวิต ความอุดมสมบูรณ์

ลักษณะการเคลื่อนไหวของฟ้อนเป็นการใช้แขนและไหล่หมุนเป็นวง ในทิศทางตรงกันข้าม ในการเคลื่อนไหวของทั้งสองข้าง การเดินมือมีลักษณะเป็นเลขแปดข้างลำตัวหันหลังมือออก ลำตัวเป็นไปตามแขนและไหล่ทำให้มีการบิดของลำตัวเพื่อรักษาสมดุลของการทรงตัว ส่วนบนกับส่วนล่างแยกกันทำให้ไม่สัมพันธ์กัน เท้าจะปฏิบัติไปเรื่อย ๆ ศีรษะจะเอียงด้านมือต่ำ ตามองมือสูง ฟ้อนภูไทเรณูนครมีการฟ้อนของฝ่ายชายฝ่ายหญิง ดังนั้นจึงมีลักษณะท่าฟ้อนย่อยของฝ่ายหญิงดังนี้ เท้ามีการเดินเท้าแบบไขว้โดยใช้ปลายเท้าวางลงก่อนจึงยืดยาวและเท้าแล้วยกพร้อมกับวางเท้า โดยวางปลายเท้าก่อนลงเต็มเท้า ท่าฟ้อนฝ่ายชายมีการนำรายละเอียดของการแสดงความสามารถเฉพาะแต่ละบุคคล เข้ามานำเสนอทำให้ฟ้อนชุดนี้มีสีสัน การเดินเท้ามีสองลักษณะคือ 1. กระโดดใช้ปลายเท้าลงพร้อมกับย่อขาที่รับน้ำหนักย่อตัวตลอดเวลาดันหลังในแนว 45 องศา 2. การยกขาและเท้าเป็น วงกลมยกจากด้านหลังมาด้านหน้าองศาสูง 90 องศา วางเท้าด้วยปลายเท้าลักษณะไขว้ แล้ววางเต็มเท้าพร้อมกับยกเท้าอีกข้างมาเช่นเดียวกัน

3. ฟ้อนไทลื้อ เป็นการแสดงถึงการเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว ที่มาพบปะกันในงานบุญสงกรานต์โดยหนุ่มสาวไปเก็บดอกไม้ในบริเวณรอบหมู่บ้าน เพื่อนำมาบูชาพระสงฆ์ การเคลื่อนไหวเป็นลักษณะการเคลื่อนไหวของมือและเท้าชำนุ่มนวล มือและแขนวาดวงกว้าง มีการกระทบจังหวะแรงก่อนการสิ้นสุดของกระบวนท่าฟ้อน ลำตัวเป็นไปตามธรรมชาติไม่พบการกอดตัวหรือตันตัว มีการขำเท้าแล้วยกสูงเน้นหนักข้างซ้าย ขามีการยึดขยับไปตามจังหวะเน้นหนักตอนจบกระบวนท่า บางครั้งพบว่ามีลีลาเฉพาะแต่ละบุคคลแทรกในการฟ้อนในท่าฝ่ายชาย เช่น มีการยกไหล่ขึ้นลงในท่าหยอก(เกี้ยว) การกระทบจังหวะฝ่ายชายจะเห็นได้ชัดเจนมากกว่าฝ่ายหญิง ฝ่ายชายเน้นความสนุกสนาน ฝ่ายหญิงเน้นความสวยงามอ่อนช้อย

4. ฟ้อนตำนานพระธาตุพนม เป็นการฟ้อนที่ได้รับอิทธิพลของนาฏศิลป์ไทย โดยเป็นการฟ้อนตีบทตามบทประพันธ์ของบทสรภัญญะที่พรรณนาถึงประวัติของพระธาตุพนมตามตำนานอุรังคนิทาน ใช้ดนตรีปี่พาทย์บรรเลง ประดิษฐ์ท่าฟ้อนโดยอาจารย์อริรัตน์ นาคพงศ์ อาจารย์สอนวิชานาฏศิลป์โรงเรียนธาตุพนม ดังนั้นท่าฟ้อนน่าจะได้รับการถ่ายทอดมาจากรูปแบบมาตรฐานนาฏศิลป์ไทยที่ผู้ประดิษฐ์ได้รับตามระบบการศึกษา โดยมีการนำมาแปลงตามลักษณะของการฟ้อนที่ไม่ซับซ้อนให้เหมาะสมแก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ท่าฟ้อนที่พบมีลักษณะมาตรฐานนาฏศิลป์ไทยคือ ท่าพรหมสีหน้า ท่าณภาพร ท่ายุงฟ้อนหาง ท่าชักแป้งผัดหน้า ฯลฯ ทำให้สามารถสื่อความหมายของบทประพันธ์ได้อย่างถูกต้องตามแบบนาฏศิลป์ไทย แต่พบลักษณะการจีบมือของผู้ฟ้อน มีการจีบแบบหัวแม่มือไม่จรดข้อนิ้วชี้ที่เป็นแบบมาตรฐาน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นความคลาดเคลื่อนของการสื่อสารในการถ่ายทอด ทั้งนี้เป็นลักษณะการจีบแบบอีสานที่ผู้ฟ้อนเป็นคนในพื้นที่อีสาน แต่พบว่าการแต่งกายของฟ้อนชุดนี้เป็นแบบอีสาน ลักษณะท่าฟ้อนโดยรวม

เป็นรูปแบบมาตรฐานนาฏศิลป์ไทย นอกจากนี้ชุดฟ้อนตำนานพระธาตุพนมยังถือเป็นสัญลักษณ์ การเปิดงานพิธีฟ้อนบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟ

5. ฟ้อนศรีโคตรบูร มีการนำเอาฟ้อนภูไทเรณูนครผสมกับเซิ้ง ดังนั้นฟ้อนศรีโคตรบูร จึงมีการรูปแบบการฟ้อนเพื่อบูชา ลักษณะของท่าฟ้อนมีการนำการเคลื่อนไหวของมือมีลักษณะ คล้ายฟ้อนภูไทเรณูนครในท่าถวายแฉลบในท่าที่ 6, 9 ท่ารำเพลินในท่าที่ 7, 2 มีการใช้หลังมือออก เช่นเดียวกับฟ้อนภูไทเรณูนคร ลักษณะท่าทั่วไปที่ใช้ลำตัวมีการเอียงตัวในทิศทางตรงข้ามกับมือ ที่อยู่ระดับสูงหน้ามองมือสูง พบมีความแตกต่างจากฟ้อนภูไทเรณูนครคือลำตัวมีการถ่ายตัว เล็กน้อยเน้นบริเวณสะโพกกัน เท้าและขาเป็นการเคลื่อนที่มีการย่อเท้ายกสูงชอยจังหวะเป็นสี่ห้อง ซึ่งเป็นลักษณะของเซิ้ง และพบว่ามีการนำท่าของนาฏศิลป์ไทยเข้ามาคือท่าของระบำเชียงแสน ในท่าที่ 7 เนื่องจากการนำไปปรับปรุงของวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ชุดฟ้อนศรีโคตรบูรใช้ ผู้ฟ้อนเป็นหญิงล้วนโดยเน้นความพร้อมเพียงทำให้เกิดความสวยงามนุ่มนวล

6. ฟ้อนอีสานบ้านเฮา ท่าฟ้อนมีลักษณะการฟ้อนเซิ้ง ลักษณะท่าฟ้อนเป็นท่าฟ้อนเซิ้ง ของชาวอีสานประกอบเพลงอีสานบ้านเฮา เนื้อร้องสื่อความหมายถึงความสนุกสนาน ของการ ดำเนินชีวิตของชาวอีสาน มีการเคลื่อนไหวที่เร็วตามจังหวะดนตรี ดังนั้นร่างกาย จึงเคลื่อนไหวเร็วตามจังหวะดนตรี วงแขนที่ยืดแขนตั้ง มีการใช้ข้อมือสะบัดเป็นลักษณะ ของฟ้อนอีสาน ไม่หวงเนื้อตัว (ลักษณะการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ เอว สะโพก ขา เป็นไปตามธรรมชาติการ เคลื่อนไหวไม่มีด้านหลังไหลกคเกลียวข้าง เป็นการปล่อยลำตัวไปตาม แนวที่ไม่มีมีการบังคับกล้ามเนื้อแต่มีการรักษาสมดุลร่างกายในการทรงตัว) ขาย่อยืดยุบ ไปตามจังหวะที่สนุกสนาน เท้ายกสูงย่อตามจังหวะใช้ปลายเท้าลงก่อนแล้วยืดขาที่รับน้ำหนักทำ สลับไปมา ฟ้อนชุดนี้ที่แสดงร่วมกันของผู้แสดง ในพิธีฟ้อนบูชาพระธาตุพนม ถือเป็นชุดที่ แสดงถึงการแสดงความศรัทธาต่อองค์พระธาตุพนม และเป็นชุดสุดท้ายของพิธีฟ้อนบูชา พระธาตุพนม

7. ฟ้อนขันหมากเบ็ง ท่าฟ้อนมีลักษณะของการนำอุปกรณ์ เข้ามาสื่อในการฟ้อนโดย ใช้ประกอบกับท่าฟ้อน มีการเปลี่ยนมือถือหมากเบ็งทำให้เกิดความสวยงามยิ่งขึ้น การจับมือ เป็นลักษณะของการสื่ออุปกรณ์ในการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การวาดวงแขนกว้าง ศีรษะและลำตัวเอียง ไปตามมือข้างที่อยู่ระดับสูง ขาและเท้ายืดยุบแบบฟ้อนเซิ้งยกเท้าสูงปลายเท้าลงก่อน แล้วตามด้วย สันเท้าพร้อมย่อแล้วยืดพร้อมกับเท้าอีกข้างที่ยกเพื่อให้เกิดความนุ่มนวล พร้อมทั้งนำบทสวด สรรภัญญะทำนองอีสานเข้ามาในการฟ้อน ทำให้มีการตีบทตามบทประพันธ์สรรภัญญะโดยเนื้อร้อง เป็นการแสดงถึงการเคารพบูชาองค์พระธาตุพนม ชุดฟ้อนขันหมากเบ็งมุ่งเน้นองค์ประกอบเช่น รุ่ง ซ่อหางนกยูง หมากเบ็งขนาดใหญ่ เจ้าพญาทั้งห้า ทำให้เกิดความน่าสนใจในชุดฟ้อนมากขึ้น

วิเคราะห์เอกลักษณ์โดยรวมของฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

ลักษณะเด่นของการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมทั้ง 7 ชุด คือ การใช้มือมี 2 ลักษณะคือ

1. จีบแบบหัวนิ้วโป้งจรดข้อนิ้วชี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นการได้รับอิทธิพลของนาฏศิลป์ไทยเนื่องด้วยผู้ควบคุมส่วนใหญ่เป็นอาจารย์สอนนาฏศิลป์ไทยจึงนำความรู้ที่ได้มาถ่ายทอด
2. ใช้มือจีบแบบหัวนิ้วโป้งไม่จรดนิ้วชี้ ชาวอีสานมีลักษณะการใช้มือที่ฟ้อนรำแบบไม่มีจีบแต่ใช้การม้วนมือและการไล่นิ้ว ผู้วิจัยคาดว่าเป็นข้อบกพร่องของการถ่ายทอดหรืออีกประการคือความเคยชินของผู้แสดงที่เป็นบุคคลในพื้นที่อีสาน วงแขนวาดเป็นวงกว้าง ลำตัวปล่อไปตามการเคลื่อนไหวของมือและเท้า ในลักษณะอิสระตามธรรมชาติไม่มีแบบแผนตายตัวโดยยึดการรักษาสมดุลในการทรงตัว มีการยืดขยับลำตัวตามจังหวะดนตรี ยกเท้าสูง การแปรแถวเป็นวงกลมซึ่งพบทั่วไปในการแสดงพื้นบ้าน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเป็นการแสดงถึงความสามัคคีของหมู่คณะใช้ดนตรีพื้นเมืองอีสานเป็นดนตรีประกอบการฟ้อนเพราะเป็นกลุ่มเป็นชนในพื้นที่อีสาน การนำดนตรีที่ใกล้ชิดตัวเข้มานั้นเป็นธรรมชาติของมนุษย์ รูปแบบการนำเสนอของแต่ละชุดฟ้อนแสดงถึงการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในรูปแบบที่เป็นมงคลในการนำเสนอ

วิเคราะห์ลักษณะท่าฟ้อนในพิธีบูชาพระธาตุพนม

พิธีบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟประกอบด้วยฟ้อนทั้งหมด 7 ชุด จากการศึกษาผู้วิจัยได้จำแนกลักษณะท่าฟ้อนในการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมออกเป็น 6 ประเภทดังนี้

1. ท่าฟ้อนที่เลียนแบบจากธรรมชาติ พบในฟ้อนทั้ง 7 ชุด ศิลปะคือการเลียนแบบ ดังนั้น นาฏศิลป์คือศิลปะแห่งการเลียนแบบไม่ว่าจะเป็น กิริยาสัตว์หรือพืช ถ่ายทอดผ่านกระบวนการท่าฟ้อนออกมาสื่อความหมายของท่าทางประกอบดนตรีตามค่านิยมของกลุ่มชนนั้น ๆ
2. ท่าฟ้อนที่มีการเกี่ยวพาราสี พบในท่าฟ้อนของชุดฟ้อนไทญ้อ ฟ้อนภูไทเรณูนคร ผู้วิจัยพบว่าท่าฟ้อนที่มีการเกี่ยวพาราสีที่เป็นการเลียนแบบอย่างหนึ่ง โดยที่เป็นการเลียนแบบมนุษย์ในการหยอกเข้าหาคู่ ซึ่งถือเป็นลักษณะการสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนกลุ่มนั้น ๆ ที่สื่อสารออกมาผ่านภาษาท่าฟ้อนในการเลื้อยกู่ ทั้งนี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ ของการดำรงเผ่าพันธุ์มนุษย์
3. ท่าฟ้อนที่มีการหิบบีมจากท่าฟ้อนอื่น ๆ พบในท่าฟ้อนของชุด ฟ้อนตำนานพระธาตุพนม ฟ้อนขันหมากเบ็ง ฟ้อนศรีโคตรบูร ฟ้อนหางนกยูง ฟ้อนภูไทเรณูนคร ฟ้อนอีสานบ้านเฮา มนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือ มนุษย์อยู่กันเป็นหมู่เหล่า ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีการติดต่อสื่อสารกันทั้งในกลุ่มของตนเองและต่างกลุ่ม ฉะนั้นนาฏศิลป์จึงเกิดการหิบบีมจากการที่ได้พบเห็นจาก

ประสบการณ์ทั้งในด้านการคมนาคม การศึกษา การท่องเที่ยว การค้าขาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนทำให้นาฏศิลป์เกิดการเปลี่ยนแปลงตามรสนิยม ที่มีการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในสังคมทั้งสิ้น

4. ทำฟ้อนที่มีการปรับปรุงจากทำฟ้อนเดิม พบในทำฟ้อนชุด ฟ้อนศรีโคตรบูร ฟ้อนขันหมากเบ็ง จากการหิบบัณฑิตทางด้านนาฏศิลป์ มนุษย์เกิดการปรับปรุงให้เหมาะสมกับกลุ่มของตนเอง ดังนั้นนาฏศิลป์ที่มีการหิบบัณฑิตหรือประดิษฐ์ขึ้นจากพื้นฐานเดิมของกลุ่มตนเอง ส่งผลให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามรสนิยมที่เปลี่ยนไปตามประสบการณ์ของกลุ่มชนนั้นๆ ในสังคม

5. ทำฟ้อนที่มีการตีบทตามบทประพันธ์ พบใน ฟ้อนตำนานพระธาตุพนม ฟ้อนขันหมากเบ็ง ทำฟ้อนที่มีการตีบทของการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม มีลักษณะการหิบบัณฑิต และปรับปรุงจากมาตรฐานนาฏศิลป์ไทย ในการใช้ประสบการณ์ที่ได้รับจากระบบการศึกษาของผู้ประดิษฐ์

6. ทำฟ้อนที่เป็นการบูชาสิ่งศักดิ์ พบในทุกฟ้อนในพิธีบูชาพระธาตุพนม เพราะเป็นการคัดเลือกมาจากรูปแบบการแสดงที่เป็นมงคล ดังนั้นทำฟ้อนในแต่ละชุดเป็นการฟ้อนในลักษณะมงคลทั้งสิ้น โดยบอกเล่าเรื่องราวผ่านกระบวนการของภาษาทำฟ้อน ที่ปรากฏในชุดฟ้อนแต่ละชุด ในการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

วิเคราะห์ปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม

การฟ้อนบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟ ผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัจจัยการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ปัจจัยภายใน เป็นแรงเคลื่อนไหวของบุคคลในชุมชนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในความหมายนั้นเป็นความรู้สึกของบุคคลในชุมชนที่มีความต้องการตามมติของสังคม โดยในนาฏศิลป์ตามความคิดของชาวบ้านนั้นเห็นว่าฟ้อนเดิมที่มีอยู่เดิมไม่สวยงามตามที่ตนหรือกลุ่มมองจากการที่มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นทำให้มองความงามเปลี่ยนไป ดังนั้นในความรู้สึกของชาวบ้านจึงมีการหิบบัณฑิต ปรับปรุงจากประสบการณ์การเรียนรู้จากเทคโนโลยีทำให้มีการปรุงแต่งให้ทันสมัยมากขึ้นจากเดิม เนื่องจากมุมมองของชาวบ้านที่เกรงว่านักท่องเที่ยวหรือสื่อมวลชนมองว่าในสังคมนั้นมีความล้ำสมัย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเข้ากับสังคมหรือชุมชนนั้นเอง ส่งผลให้ลักษณะของนาฏศิลป์พื้นบ้านมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสของทิศทางของสังคมและชุมชน ในลักษณะของพิธีบูชาพระธาตุพนมนั้นเป็นการปรับปรุงให้มีความทันสมัยในรูปแบบการนำเสนอ เพื่อทำให้ไม่เกิดความรู้สึกเบื่อในการชมการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของกระแสสังคมของชาวจังหวัดนครพนมนั้นเอง

2. ปัจจัยภายนอก เป็นกระแสที่นำไปให้มีการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่สำคัญอาจมีหลาย กระแสที่เข้ามาทั้งทางด้านเทคโนโลยี การศึกษา สื่อต่าง ๆ ทั้งนี้ในงานพิธีบูชาพระธาตุพนม มีกระแสภายนอกที่สำคัญคือ 1. นโยบายรัฐบาลหรือผู้บริหาร 2. สื่อมวลชน 3. นักท่องเที่ยว ทั้งสาม ส่วนเป็นสิ่งที่มีความกระทบต่อการพืชนบูชาพระธาตุพนม โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายรัฐบาลที่มี ผลกระทบโดยตรง เนื่องจากพิธีบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟเป็นลักษณะการพืชนเพื่อ การบันเทิงในเทศกาลท่องเที่ยว ดังนั้นนโยบายรัฐบาลหรือผู้บริหารจึงมีผลโดยตรงต่อการ เปลี่ยนแปลงเช่น 1. ในปี พ.ศ. 2530 เป็น"ปีการท่องเที่ยวไทย" ทำให้มีการเพิ่มจำนวนชุดพืชนและ จำนวนผู้พืชนมากขึ้น ทำให้พิธีพืชนบูชาพระธาตุพนมมีความยิ่งใหญ่มากขึ้นจากเดิม 2. มีการเปลี่ยน วันจัดพิธีบูชาพระธาตุพนมจากเดิมที่มีการจัดในวันที่มีการไหลเรือไฟและทำการเปลี่ยนเป็นวัน ไหลเรือไฟเสร็จ ต่อมาจึงมีการกลับมาเป็นวันที่ทำการไหลเรือไฟเช่นเดิมจากที่ยกตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่านาฏยศิลป์ในเทศกาลไหลเรือไฟนั้นมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากนโยบายของ รัฐบาลและผู้นำท้องถิ่น กล่าวคือผู้มีอำนาจสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากจุดนี้ทำให้ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงมีทิศทางที่ไม่สามารถบังคับได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายรัฐบาลหรือผู้นำของ ชุมชนว่ามีแนวทางอย่างไรในการป้องกันและแก้ไขในทิศทางใด

จากกระแสการท่องเที่ยวทำให้การพืชนบูชาพระธาตุพนม เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้ง ในแง่บวกและลบ หากมองในรูปแบบการบูชาแล้ว พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในด้านความ ศรัทธาลดน้อยลงไป การถ่ายทอดจากจิตวิญญาณที่อัมเมใจในการพืชน เพื่อถวายต่อองค์ พระธาตุพนมค่อยๆหดหายลงไป การพืชนในแต่ละชุดพบว่าเป็นการพืชนตามหน้าที่ของผู้พืชน เปรียบเสมือนการพืชนโดยทั่วไป หากมองทางด้านรูปแบบเพื่อการบันเทิงในงานเทศกาล การพืชนบูชาพระธาตุพนมพบว่ามีพัฒนาการในรูปแบบการนำเสนอ เพื่อดึงดูดผู้ชมให้ชมชุดพืชน ในแต่ละชุด ทำให้เกิดการแข่งขันในการพัฒนารูปแบบการนำเสนอ องค์ประกอบ การแปรแถว เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย โดยในแต่ละปีมีการปรับเปลี่ยนแก้ไขให้ทันตามยุคสมัย เพื่อให้เกิดความ สวยงามมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ความรู้สึกของผู้พืชนในพิธีบูชาพระธาตุพนมเทศกาลไหลเรือไฟ ยังคง ความศรัทธารวมทั้งความรู้สึกในการพืชนที่เป็นลักษณะการบันเทิงปะปนกันไป ในพิธีบูชาพระธาตุพนมในเทศกาลไหลเรือไฟผู้วิจัยเห็นควรที่จะต้องมีการอธิบายทำความเข้าใจ แก่ผู้ร่วมงาน นักท่องเที่ยว เยาวชนที่มีส่วนร่วมเพื่อให้สามารถเข้าถึงความหมายสำคัญของ ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยเฉพาะเยาวชนที่ต้องมีการปลูกฝังให้ตระหนัก และเข้าใจ ความหมายพร้อมทั้งคุณค่าของการพืชนบูชาพระธาตุพนม เพื่อมิให้เกิดการไม่เข้าใจในความหมาย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ผิดวัตถุประสงค์ ทั้งนี้อาจสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยบางแต่

ยังคงแนวทางสำคัญในรูปแบบเดิมไว้ พร้อมทั้งยังคงคุณค่าและความหมายของการประกอบพิธีได้อย่างถูกต้องตามแต่โบราณ

นาฏศิลป์เป็นเครื่องวัดสถานภาพปัจจุบันและแนวทางความเป็นของอนาคต ดังนั้นรูปแบบการนำเสนอการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อให้เป็นที่ชื่นชอบของผู้ชมหรือผู้ร่วมงาน ฉะนั้นอนาคตทิศทางการฟ้อนบูชาพระธาตุพนม อาจมีการปรับเปลี่ยนท่าฟ้อน องค์ประกอบการแสดง อาจมีการเพิ่มจำนวนชุดฟ้อนมากขึ้นจากปัจจุบัน รูปแบบการนำเสนออาจมีการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ควบคุมงานพิธีบูชาพระธาตุพนมถึงเห็นว่าสมควรไปในทิศทางใดมุ่งเน้นการบูชาพระธาตุพนมหรือมุ่งเน้นการบันเทิงในเทศกาลท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง พัฒนาการฟ้อนบูชาพระธาตุพนมเทศกาลไหลเรือไฟ จังหวัดนครพนมทำให้ผู้วิจัยเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ ที่มีความน่าสนใจในการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสัมผัสถึงระบบการจัดการทางด้านบริหารวัฒนธรรมในงานเทศกาลและศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชนกลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดนครพนมทั้งยังพบปัญหา ในการศึกษาวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาดังนี้

1. ในปัจจุบันยังมีชนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่หลายจังหวัดในอีสานที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่และเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง อาทิเช่น ฉ้อ โส้ ส่วย กูย กะเลิง โย้ย ฯลฯ กลุ่มชนเผ่าที่มีศิลปะการแสดง ที่ยังคงเอกลักษณ์ของตนเอง ที่ยังไม่ได้มีการศึกษารวบรวมอย่างเป็นระบบแบบแผนที่ชัดเจน ผู้วิจัยคาดว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าแก่ผู้สนใจศึกษาชนเผ่าต่าง ๆ ในภาคอีสาน

2. การศึกษาในพื้นที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าที่มีลักษณะเฉพาะ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐานของ สังคม วัฒนธรรม ภาษา ของชนเผ่าเหล่านั้น ๆ เพื่อให้สามารถเข้ากับชุมชนที่ศึกษาได้อย่างรวดเร็วและเป็นกันเอง

3. ในการสัมภาษณ์ข้อมูลกับชาวบ้าน ควรที่จะใช้ภาษาที่ค่อนข้างเข้าใจง่ายไม่เป็นทางการหรือวิชาการ ไม่ควรคาดคั้นคำถาม หากถามที่ซ้ำบ่อยครั้งควรมีการปรับเปลี่ยนคำถามเพื่อไม่ให้เกิดความรำคาญแก่ผู้ให้ข้อมูล

4. ในการศึกษาจากแถบการบันทึกภาพและเสียง พบว่างานในด้านนาฏศิลป์ในงานเทศกาลนั้นไม่มีการบันทึกที่เป็นการแสดงเต็มรูปแบบ หากแต่เป็นการบันทึก เพื่อให้เห็นว่า

มีการพ็อนเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น ทำให้การศึกษาค้นคว้าเป็นไปด้วยความยากลำบาก ควรมีการบันทึกอย่างสมบูรณ์ในการแสดงพ็อนรำในเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ที่จะสามารถให้ผู้สนใจสืบค้นได้อย่างสะดวกมากขึ้น

5. การติดต่อกับหน่วยงานราชการนั้นจะต้องปฏิบัติตามขั้นตอน ซึ่งอาจทำให้ผู้ที่ศึกษาหาข้อมูลใช้เวลามากขึ้นในการหาข้อมูล จึงควรมีการวางแผนเรื่องเวลาในการติดต่อประสานงานอย่างรอบคอบ

6. ในการหาข้อมูลในพื้นที่ ควรมีการวางแผนในการเดินทางพร้อมทั้งทำการนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลไว้ล่วงหน้า เพื่อความสะดวกในด้านเวลาและค่าใช้จ่ายของผู้ที่ศึกษา

7. การยืมข้อมูลจากบุคคล ไม่ว่าจะเป็นรูปถ่าย แลกการบันทึกภาพและเสียง สิ่งของต่าง ๆ ควรเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีและมีการจดบันทึกไว้ เพื่อสะดวกในการส่งคืน เนื่องจากมีการชำรุดสิ่งของบางอย่างถือเป็นประวัติศาสตร์ซึ่งมีคุณค่าทางจิตใจ เมื่อเสร็จสิ้นในการใช้งานจึงควรรีบทำการส่งสิ่งของที่ยืมให้แก่ผู้ให้ข้อมูล

8. ในการศึกษาการพ็อนบูชาพระธาตุพนมผู้วิจัยได้สิ้นสุดการหาข้อมูลใน พ.ศ. 2546 ดังนั้นหลังจากการสิ้นสุดในขอบเขตการวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการพ็อนบูชาพระธาตุพนมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านในงานเทศกาล